

6. Щепкин А.В. Экологический менеджмент: игровое моделирование экономических механизмов в экологии// Инженерная экология. – 1996, № 6. – С. 44-50.

7. Кондратьев К.Я. Ключевые аспекты экологической политики// Изд. РГО. – 1995, т. 127, вып. 4. – С. 1-10.

8. Бертокс П., Радд Д. Стратегия защиты окружающей среды от загрязнений: Пер.с англ. – М.: Мир, 1980. – 606 с.

9. Стадницький Ю.І. Проблеми управління процесом зниження емісії забруднень в межах територіальних адміністративних одиниць// Матеріали міжн. конф. "Соціально-економічні та екологічні проблеми розвитку адміністративних районів": В 3 т. – Львів, 1997, т.2. – С. 234-242.

10. Экономические основы экологии// В.В. Глухов, Т.В. Лисочкина, Т.П. Некрасова и др. – СПб.: Спецлитература, 1995. – 280 с.

УДК 630*477:630*091

Доц. І.П. Соловій, канд. с.-г. наук;
студ. Л.Ф. Гончаренко – УкрДЛТУ

ЄВРОПЕЙСЬКЕ БАЧЕННЯ "УСПІШНОЇ ЛІСОВОЇ ПОЛІТИКИ" (НА ПРИКЛАДІ ДАНІЇ)

Проаналізовано та узагальнено тенденції розвитку лісової політики Данії, для якої характерні певні національні особливості, які дають змогу оцінювати її як успішну, добре функціонуючу, скоординовану і багатосторонню політику.

Ключові слова: інструменти лісової політики, стале управління лісами, лісове законодавство, національна лісова програма.

Doc. I.P. Solovij; stud. L.F. Goncharenko – USUFWT

European vision of the successful forest policy (Denmark as a case study)

Current tendencies of the Denmark's forest policy development have been analyzed in the paper. This policy has some original national differences which gives the possibility to say about it as successful, good functioning coordinated and multiple policy.

Keywords: forest policy instruments, sustainable forest management, forest law, National Forest Program.

Вступ

Данія відрізняється від інших скандинавських країн високою щільністю населення, домінуванням сільського господарства і невеликою площею лісів. Лісистість країни – 12 %, площа лісів й інших насаджень – 579 тис. га, на одного мешканця країни припадає тільки 0,11 га. Данія належить до країн із найвищою у Європі часткою штучного лісовідновлення, яке становить 87 %, в той час, як природне – 6 %, решта – комбіноване. При загальному щорічному прирості лісів і інших насаджень у розмірі 5,2 млн. м³, обсяг рубань в них становить тільки близько 2 млн. м³ [4].

Штучні ліси становлять коло двох третин від покритої лісом площі, решту складають напівприродні ліси. Ділянок лісу, позбавлених людського втручання, майже не залишилось. Понад 60 % лісів – це насадження хвойних порід, переважна частина яких одновікові монокультури. У приватних руках перебуває 67 % лісів (26246 лісоволодінь із загальною площею 391 тис. га), у державних – 33 % (360 лісоволодінь із загальною площею 188 тис. га) [4]. Менше 10 % лісових земель належить 90 % лісовласників, тому існує багато малих лісоволодінь [8].

У Данії наявний вільний доступ до всіх державних лісів, до приватних лісів доступ обмежено. Згідно із законом, вони доступні тільки для пішоходів і велосипедистів, які повинні триматись доріг і стежок та перебувати там тільки в денний час. Ця політика спрямована на те, щоб попередити збирання грибів і ягід громадськістю [3]. Фактично наявність і кількість недревних продуктів лісу є дуже обмеженою і практично не має значення ні для приватного сектора, ні для національної економіки в цілому. На противагу до цього вирощування різдвяних ялинок (яке оцінюється в 38 млн. дол. США) і полювання (яке оцінюється в 21 млн. дол. США) разом дає більше, ніж вартість деревної продукції (52,1 млн. дол. США).

Для більшості датчан недревні форми лісокористування (рекреація, дика природа, біорізноманіття, охорона ґрунтових вод, ландшафту і культурних цінностей) є більш важливими, ніж деревина. Зайнятість у лісовому господарстві з 1990 до 2000 р. знизилась на 6 % (з 4532 чол. до 4244 чол.), а в деревообробній промисловості, навпаки, зросла на 17 % (з 14328 чол. до 16821 чол.), у целюлозно-паперовій знизилась на 8 % (з 10963 чол. до 10125 чол.). Загалом рівень зайнятості можна вважати достатньо високим – на 1000 га припадає 8,7 працівників (для порівняння, у Фінляндії – 1,1, у Норвегії – 0,6) [4].

Діяльність лісового сектора не задовольняє високих вимог країни у лісопродукції. Понад половину ринку забезпечується за рахунок імпорту. Більшість м'яколистяної деревини проходить обробку на місцевості, високоякісна деревина твердолистяних порід імпортується з Китаю та інших азіатських країн. Імпорт її постійно зростає. Потужна меблева промисловість Данії покладається на імпортовану сировину і експортує основну частину продукції.

Концепція національної лісової політики

Після Гельсінської конференції 1993 р. Данія у 1994 р. прийняла Стратегію Сталого Управління Лісами. Стратегія була подана урядом у парламент у формі меморандуму, у якому виділено 12 дій, спрямованих на стале ведення лісового господарства. Меморандум трьох міністрів (довкілля, сільського господарства і зовнішніх відносин) об'єднав їх зусилля, створивши спільну основу для втілення стратегії.

Вважають, що Данія досягла значного прогресу у розробці Національної лісової програми [7]. Це зумовлено, зокрема, рішучими зусиллями Міністерства Екології і Енергії у цій сфері. Використовуючи переваги можливості поставити ліс і лісове господарство у політичній агенді, Міністерство зуміло сконцентрувати управління лісовою політикою під своєю юрисдикцією.

Незважаючи на те, що в країні домінують штучні ліси, вони розглядаються як частина природи, і з кінця 1990-х років лісовий сектор набрав екологічного профілю, успішно конкуруючи навіть з екологічними організаціями з екстремальними поглядами. Однак, це не завжди знаходило відображення в лісовій політиці через недостатнє бюджетне фінансування і напружену економічну ситуацію у приватному лісовому господарстві.

Наприкінці 1990-х років лісова політика Данії була цілковито переформульована у контексті сталого управління лісами. Основними цілями стали [1]: подвоєння площі, покритої лісами (за 80-100 років), покращення при-

родної якості лісів, оновлення і покращення лісопродукції, активна участь у міжнародній лісовій політиці.

Табл. 1. Меморандум лісової політики: сфери діяльності

Сфери національних пріоритетів	1. Залісення. 2. Оцінка зв'язання двоокису вуглецю внаслідок залісення. 3. Зростання досліджень і розвиток деревної і пов'язаної з нею продукції. 4. Угода про біомасу. 5. "Зелений лісовий менеджмент" в державних лісах. 6. Сприяння багатоцільовому лісовому господарству в приватних лісах. 7. Стратегія для природних лісів. 8. Лісівничі дослідження. 9. Підготовка й інформація.
Сфери міжнародних пріоритетів	10. Глобальна Лісова Конвенція. 11. Підтримка для довкілля і розвитку ¹⁹ . 12. Співробітництво з ЄС.

Лісова політика Данії зазнає все більш відчутного впливу міжнародних відносин. Заходи щодо залісення колишніх сільськогосподарських земель мають витоки у структурних змінах Спільної Аграрної Політики ЄС. Аналогічно, формулювання політики щодо сталого управління лісами, здійснене в рамках міжнародних конвенцій і резолюцій. Оскільки, стале управління лісами охоплює також політичні сфери, його запровадження зумовить інституційні зміни, впливи на державну адміністрацію інших секторів, певні зміни у межах юрисдикції [1].

Законодавство

У 1996 р. прийнято новий Лісовий Акт, спрямований на те, щоб забезпечити і покращити різноманітні функції лісів. Внесення поправок до попереднього Акту було зумовлене спільною ініціативою приватних лісовласників і державної лісової служби. Акт базується на принципі інтегрування виробничих і природоохоронних цілей і детально визначає добрий багатоцільовий менеджмент з урахуванням лісовирощування, збереження природи, ландшафтних і історичних цінностей, охорони довкілля і рекреаційних інтересів [5].

Адміністративна структура

Згідно з Актом, Національне Агентство Лісів і Природи знаходиться у підпорядкуванні Міністерства Довкілля і Енергії. Агентство надає експертну допомогу Міністерству та іншим органам влади стосовно лісового господарства і інших питань, які важливі для адміністрування Лісового Акту. Агентство має здійснювати дослідження і розвиток, спрямовані на реалізацію цілей цього закону, забезпечувати керівництво та інформаційну діяльність з питань лісів і лісового господарства, спрямовану на інші органи влади і широку громадськість.

На вимогу лісовласника Міністерство (тобто уповноважене ним Національне Агентство Лісу і Природи) зобов'язане подати декларацію стосовно стану його лісів, включаючи обставини, які свідчать про недотримання Лісового Акту, чи правил, які з нього витікають. Така декларація повинна бути підготовлена впродовж восьми тижнів від дня отримання запиту. Міністер-

¹⁹ Маються на увазі процеси, пов'язані із рішеннями Самміту Ріо-92 з довкілля і розвитку

ство може встановлювати за неї певну плату. Якщо обстеження показує, що лісовласник чи лісокористувач не веде лісове господарство згідно з правилами, Міністерство може встановити, як повинні виконуватись певні роботи для виправлення ситуації, включаючи деревні породи, методи обробітку, які необхідно використовувати. Можуть бути встановлені і певні часові рамки для виконання робіт. Якщо лісовласник не погодився виправити невідповідність законодавству, зробити це його може зобов'язати суд, або ж будуть вжиті штрафні санкції.

Для перевірки дотримання законності Міністерство може здійснювати перевірку власності, де розташовані ліси чи лісові заповідні об'єкти. Така перевірка може здійснюватися без судового рішення, при недостовірній ідентифікації із попереднім, наскільки це можливо, попередженням лісовласника чи лісокористувача.

Екологічні аспекти лісової політики

Однією з основних проблем датського лісового господарства є проблема насаджень, створених на торф'яних ґрунтах, особливо посадок смереки, і їх переведення у більш стабільні і різноманітні насадження, оскільки впродовж останніх років вони ослабли, що, як вважають, зумовлено екологічними і кліматичними факторами, а також домінуючою лісівничою практикою.

Ситуація покращується із запровадженням у 1995 р. схеми надання грантів за покращення стану насаджень і реалізацію проекту "Зелений лісовий менеджмент", в рамках якого державна лісова служба надає увагу поряд з іншими питаннями і питанню формування більш стабільних і різноманітних насаджень.

Значний вплив на довкілля має застосування техніки в лісах. Загальною тенденцією є створення і використання більш "екологічно дружніх", тобто менш шкідливих для довкілля. З 1 січня 1997 р. Національне Агентство Лісів і Природи запровадило нові вимоги до лісових машин, що використовуються в державних лісах. Вони стосуються і приватних осіб (фірм), що укладають контракти на ведення таких робіт у державних лісах. До цих вимог належать:

- використання "зеленого" бензину і дизельного палива;
- використання мастил, які біологічно розкладаються, для гідравлічних і ланцюгових пил;
- використання мастил, фільтрів для них і каністр, які повинні бути скеровані на повторне використання або знищення;
- використання широких шин для зменшення тиску на ґрунт.

Забруднення ґрунтових вод через використання пестицидів є основною екологічною проблемою в Данії. Пестициди в Данії у лісовому господарстві особливо застосовуються при вирощуванні різдвяних ялинок. Національне Агентство розробило стратегію на період 10 років, щоб зовсім відмовитись від їх використання, і деякі з них вже заборонені. У зв'язку з цим науковці і практики мають за мету розробити і запровадити альтернативні технології для прополювання бур'янів і боротьби з бур'янами.

Датська програма заліснення земель за останні роки стимулювала проекти заліснення в зонах, важливих для охорони ґрунтових вод. Із запрова-

дженням субсидій на заліснення у 1980 р. 80 % залісень приватних земель виконано без пестицидів.

У 1998 р. розроблено план дій щодо подальшого поступового скорочення використання пестицидів і зменшення внесення добрив у державних лісах. У додаток до цього Національне Агентство Лісу і Природи розвинуло і апробувало методи виробництва екологічно чистої продукції, які повинні знайти застосування у цілому лісовому секторі. З початком 1998 р. запроваджена нова спрощена схема подання субсидій, спрямована на сталий розвиток у приватних лісах і субсидювання тих робіт, які можна віднести до природоохоронних і сприятливих щодо довкілля [6].

З метою збереження біорізноманіття з середини 1990-х років значні заходи було здійснено щодо охорони в лісах рідкісних видів рослин і тварин. Починаючи з 1999 р. розпочато роботу над Національною Лісовою Програмою, робота над нею триває досі. У рамках цієї роботи для ознайомлення громадськості надаються технічні звіти щодо збереження біорізноманіття, ведення господарства і проведення заліснень [7].

Соціальні аспекти, участь зацікавлених сторін

Відповідно до Стратегії, загальна лісова політика є результатом екстенсивного процесу консультацій і громадських слухань. Фінансування стратегії було результатом відкритого процесу із врахуванням внеску і коментарів до проекту Стратегії з боку громадських екологічних організацій, об'єднань лісовласників, представників лісової промисловості.

У цілому, місцеві і національні громадські екологічні організації й інші групи зацікавлених сторін беруть участь у консультаціях при підготовці менеджмент-планів для державних лісових районів. Це досягається, зокрема, через створення рад місцевих користувачів із представництвом усіх зацікавлених сторін [8].

Перспективи розвитку

У Датській Стратегії для Сталого Управління Лісами було визначено 18 національних критеріїв сталого управління лісами, які є визначальними у лісовій політиці при визначенні умов економічного стимулювання, визначенні напрямків наукових досліджень і розвитку сектора в цілому. Всі 18 критеріїв є рівносильними і впливають із міжнародних зобов'язань країни. Розбиті вони на п'ять основних груп "Використання лісів", "Охорона лісів", "Розвиток лісів", "Інституційні рамки і можливості", "Міжнародне співробітництво".

У додаток до 18 датських критеріїв та Гельсінських критеріїв вони зараз трансформуються у керівні принципи (*guidelines* – англ.) для операційного (виробничого) рівня, тобто рівня лісоволодіння. Датська лісова статистика приводиться у відповідність до нових вимог, пов'язаних із використанням Гельсінських індикаторів сталого управління лісами.

У найближчі роки передбачається деталізоване розроблення базових виробничих принципів для сталого ведення лісового господарства і перегляд Стратегії Природних Лісів для того, щоб забезпечити як максимально можливе розширення площ лісів, зорієнтованих на збереження біорізноманітності,

так і інтереси комерційного лісового господарства. Найвищий пріоритет у найближчі роки матимуть заходи щодо залісення, насамперед, у зонах охорони ґрунтових вод, поблизу міст чи там, де ліси є частиною земної екомережі разом із іншими ділянками рослинності [6].

Оскільки приватний сектор розвивається за сценарієм сталості, важливу увагу приділяють добрим маркетинговим умовам лісопродукції. Більш широке використання деревини й іншої лісопродукції не тільки сприятиме розвитку лісів, але також зменшенню суспільних потреб в інших невідновних ресурсах.

Висновки

У цілому, лісову політику Данії оцінюють як добре функціонуючу, скоординовану і багатосторонню через дві основні причини. Перш за все, тому, що вона стала політичним пріоритетом внаслідок міжнародних процесів щодо лісів і отримала висококваліфікованих державних службовців. Данія бере активну участь у міжнародних процесах щодо сталого розвитку світових лісів, зокрема, здійснює фінансування проектів з охорони тропічних лісів. Країна активно підтримує ідею прийняття Глобальної Лісової Конвенції, як законодавчо обов'язкового документу.

По-друге, лісовий сектор Данії є дуже малим з макроекономічної точки зору, однак, сектори, з протилежними інтересами і потужніші у фінансуванні, не домінують над ним [2].

Концентрація лісової політики забезпечила ефективні рамки для політики, сильно скоординованої всередині лісового сектора і за його межами з іншими секторами і політиками. Лісовий сектор набрав екологічного профілю і висловлює аргументи на користь капіталізації значної частини неринкових вигод від лісового господарства через урядові субсидії й інші засоби фінансового трансферту. Виправданням такої позиції є те, що екологічні вигоди забезпечуються суспільству безоплатно.

Література

1. **Boon, Tove Enggrob** (1997). Resent trends in Forest Policy Research in Denmark. In: Review of Forest Policy Issues and Policy Processes. Tikkanen, I.: Gluk, P., Solberg, B. (editors). Proceedings of the International Summer School on Forest Policy Analysis, Joensuu, Finland, 2-8 June 1996.
2. **Plum, P.** 1998. Denmark: non-wood forestry in a densely populated temperate country. In G. Lund, B. Pajari & M. Korhonen, eds. Sustainable development of non-wood goods and benefits from boreal and cold temperate forests, P. 125-130. Proceedings of the International Workshop, Joensuu, Finland, European Forest Institute.
3. **State of Europe Forests** 2003. The MCPFE Report on Sustainable Forest Management in Europe. Jointly prepared by MCPFE Liaison Unit Vienna and UNECE/FAO, Vienna, 2003.
4. **The Danish Forest Act.** As amended by Act no. 959 of November 2, 1996. – The National Forest and Nature Agency Denmark. – <http://www.sns.dk/skov/Forestact.htm>.
5. **The Danish Nature and Environment Policy** 1999. Summary Report. Forestry.
6. **Zimmerman, Willey; Mauderi, Ueli** (2001). National Forest Programs in European Countries. An initial overview based on a quick survey in countries participating the COST E- Action, Vienna, 2001.
7. <http://www.fao.org/forestry/foris/fortis/webview>.
8. <http://www.baltic21.org>.